

Hrabiowie, książęta, margrabiowie. Utytułowane rodziny szlacheckie jako elita władzy Rzeczypospolitej polsko-litewskiej (XVI–XVIII w.)

Celem projektu jest wszechstronne rozpoznanie problemu funkcjonowania w Rzeczypospolitej Obojga Narodów w okresie od XVI do XVIII w. polsko-litewskich rodzin szlacheckich posługujących się dziedzicznymi tytułami rodzinnymi: hrabiowskimi, książęcymi, margrabiowskimi i innymi, ale wyłącznie tymi, które mieściły się w zachodnioeuropejskim systemie tytułów i rang rodzinnych. Główną hipotezą badawczą, którą niniejszy projekt ma na celu zweryfikować, stanowi twierdzenie, że utytułowane rodziny szlacheckie tworzyły w Rzeczypospolitej nieformalną, ale bardzo wpływową elitę polityczną i społeczną (elitę władzy), odgrywającą rolę funkcjonalnej arystokracji, analogiczną do roli arystokracji w innych krajach europejskich.

W Rzeczypospolitej Obojga Narodów obecność rodzin utytułowanych nie była zjawiskiem naturalnym, tj. dopuszczonym na podstawie regulacji prawnych i akceptacji społecznej, tak jak to miało miejsce w innych państwach Europy, gdzie stan szlachecki został podzielony formalnie, według rang rodzinnych. W Rzeczypospolitej nie doszło do takiego zróżnicowania szlachty, dlatego też wszystkie rodziny pozostawały równe pod względem godności i prawa. Zasada równości szlacheckiej stanowiła fundament ustroju społecznego, potwierdzały ją konstytucje sejmowe z XVII i XVIII w., średnia i niższe warstwy szlachty widziały w niej niemal przedmiot czci. Mimo to od początku XVI w. aż po kres istnienia Rzeczypospolitej, w ramach tego stanu zawsze występowała pewna grupa rodzin, która otwarcie posługiwała się dziedzicznymi tytułami rodzinnymi, łamiąc tym samym zasadę równości stanowej.

Fakt ten rodzi cały szereg kwestii o fundamentalnym znaczeniu dla zrozumienia funkcjonowania elit w dawnej Polsce oraz rozpoznania podstawowych mechanizmów ówczesnej kultury prawnej, społecznej i politycznej, wywierających mocne piętno na kulturze i mentalności polskiej w czasach późniejszych (np. tytułomania). Jak dotąd kwestie te nie stały się przedmiotem gruntownego, wyczerpującego studium, jako że dotychczasowe ujęcia mają charakter rozproszony, częściowy i powierzchowny. Jednocześnie w zachodnioeuropejskiej historiografii rozwija się nurt kulturoznawczych studiów nad elitami władzy i nowożytną szlachtą, który ukazuje duży potencjał takich badań. Stan polskiej i europejskiej literatury rodzi potrzebę podjęcia monograficznych studiów nad problematyką będącą przedmiotem niniejszego projektu.

Weryfikacja sformułowanej wyżej głównej hipotezy badawczej wymaga rozpoznania całego szeregu szczegółowych kwestii, które grupują się na czterech zasadniczych płaszczyznach. Przedmiotem rozpoznania w ramach projektu będą następujące zagadnienia:

- 1) prawno-ideowe: tj. szczegółowe rozpoznanie stanu prawnego rodzin utytułowanych w Rzeczypospolitej, zarówno w zakresie prawa stanowionego, jak i zwyczaju prawnego, a także w zakresie ideowych uwarunkowań prawa regulującego obecność tytułów i rang rodzinnych w Rzeczypospolitej; osadzenie tego stanu w kontekście stanów szlacheckich innych krajów europejskich.
- 2) genealogiczno-prozopograficzne: tj. ustalenie wszystkich polsko-litewskich rodzin szlacheckich używających tytułów rodzinnych od XVI do XVIII w., rozpoznanie okoliczności pozyskania lub wprowadzenia tych tytułów, ustalenie powiązań genealogicznych i rodzinnych między rodzinami utytułowanymi;
- 3) społeczno-kulturowe: tj. określenie pozycji społecznej oraz roli kulturowej rodzin utytułowanych, analiza reakcji społecznych na pretensje tytułarne z ich strony oraz działań tychże rodzin podejmowanych w celu kreacji pozytywnego wizerunku elity używającej tytułów jako „klejnotu” stanu szlacheckiego Rzeczypospolitej;
- 4) polityczno-kulturowe: tj. studium politycznego znaczenia rodzin utytułowanych, ustalenie mechanizmów kariery, środków legitymizowania rangi i pozycji, metod utrwalania wpływów politycznych w państwie i udziału we władzy, analiza badanej grupy rodzin jako elity władzy Rzeczypospolitej.